

Емина М. Копас-Вукашиновић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука, Јагодина
Катедра за хуманистичке науке
Емилија Н. Лазаревић
Институт за педагошка истраживања
Београд

УДК: 378.147(497.11)“2014“
378-057.175(497.11)“2014“
Оригинални научни рад
Примљен: 12. фебруар 2014.
Прихваћен: 17. октобар 2014.

ПРЕТПОСТАВКЕ КВАЛИТЕТНЕ САРАДЊЕ СТУДЕНАТА И УНИВЕРЗИТЕТСКИХ НАСТАВНИКА

Апстракт: У раду¹ се разматрају претпоставке квалитетне сарадње студената и универзитетских наставника. Циљ истраживања је био да се утврди како студенти одређују квалитет ове сарадње, у контексту односа студент – универзитетски наставник, затим у контексту организације наставних активности. Дескриптивном истраживачком методом и поступком анализе садржаја, систематизовани су ставови које су студенти изнели током организованог испитивања у фокус групи. Резултати овог истраживања потврђују да студенти јасно препознају и одређују квалитет рада универзитетских наставника, те да су њихови ставови усаглашени са ставовима истакнутих савремених педагога.

Кључне речи: квалитет сарадње универзитетских наставника и студената, организација наставних активности, постигнућа студената, управљање процесом учења.

„Они који много знају – мало говоре.
И обрнуто – највише говоре они који ништа не знају.
То има везе. Само мишљење може човека спречити да говори.“
(Душан Радовић)

УВОД

У савременој литератури проналазимо значајне претпоставке квалитета рада универзитетских наставника у циљу остваривања што бољих постигнућа студената, односно њихове добре припреме за будуће занимање. Хуманистичку стратегију наставе Николај Михајлович Боритко препознаје у пажљиво планираном и организованом *заједничком деловању наставника и оних које*

¹Чланак представља резултат рада на пројекту: „Од подстицања иницијативе, сарадње, стваралаштва у образовању до нових улога и идентитета у друштву“ (бр. 179034) и на пројекту „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“ (бр. 47008), које финансира Министарство просвете и науке Републике Србије (2011–2014).

он њоучава, које доприноси индивидуалном развоју појединца у наставном процесу, те да овакав наставни процес подразумева интеракцију у којој се обе стране перманентно усавршавају (Боритко 2009).

Сигурно је да адекватним професионалним деловањем јачају компетенције, односно стручне квалификације наставника, чија актуелна стандардизација представља значајан сегмент система савременог образовања и васпитања. Компетенције наставника подразумевају способност и спремност за целоживотно учење, његову мобилност и *расположење за сарадњу*. Наставничке компетенције се теоријски сагледавају кроз неколико области: настава и учење, комуницирање и интеракција, допринос развоју образовне установе и система образовања, као и усмеравање сопственог професионалног развоја (Станковић 2010). Јасно је да су *комуникација и интеракција* студената и наставника у систему савремене универзитетске наставе значајне одреднице обостраних постигнућа. У односу на студенте, овакав однос им помаже да овладају наставним садржајима и вештинама, којима ће се добро припремити за будуће занимање. У односу на наставника, квалитетна комуникација и интеракција са студентима доприноси његовом континуираном професионалном усавршавању и развоју педагошких вештина (Копас-Вукашиновић 2011).

Добра комуникација и интеракција студената и универзитетских наставника подстичу ангажовање студената у наставном процесу, доприносе развоју њихових интересовања за садржаје које изучавају, подстичу их на истраживачки рад већ током студија и припремају за квалитетно професионално ангажовање по завршетку студија (Копас-Вукашиновић и Максимовић 2010, Копас-Vukasovic 2014). Овакви исходи универзитетског образовања подразумевају његово континуирано унапређивање и иновирање, уз адекватну теоријску заснованост и континуирану практичну проверу ефеката организованих активности. Према Х. Ј. Апелу (Hans Jurgen Apel), *универзитетско предавање* подразумева преношење научних сазнања и метода истраживања, развијање критичког мишљења и проблемског сагледавања наставних садржаја, развијање посебних особина личности студената и *подстицање њихових интересовања* за научна сазнања и методе истраживања (Апел, према: Бранковић 2005).

Како истиче С. Мирков, разлози због који неко учи могу бити различити, а квалитет исхода учења (ефикасност учења) зависи не само од способности онога ко учи, него и од његовог уложеног *напора и мотивације за рад*, који су одређени стратегијама учења. Савремена истраживања потврђују да је у систему универзитетског образовања неопходно развијати стратегију *аутономног учења и управљања процесом учења од стране студената*, од којих се очекује одговорност, самосталност и ефикасност у учењу (Мирков 2009).

Заједничко деловање универзитетских наставника и студената у наставном процесу, њихова узајамна *иницијативност* и *квалитетна сарадња*, подразумевају савремени приступ наставника у реализацији наставних садржаја. При том је значајно остварити добар (квалитетан) однос између наставника и ученика (универзитетског наставника и студента). Према теорији Томаса Гордона (Thomas Gordon), овај однос подразумева: 1) узајамну отвореност и *искреност*; 2) узајамно *поштовање* и брижност; 3) међузависност; 4) самосталност у смислу могућности за *развој индивидуалности*; 5) узајамно задовољење потреба, без нарушавања туђих потреба (Гордон 2008).

Трагајући за могућностима квалитетног образовања, Гордон Драјден (Gordon Dryden) и Џенет Вос (Jeannette Vos) истичу да је значајно у наставном процесу успоставити *расположење за учење*, придобити *пажњу* оних који треба да усвоје наставне садржаја и научити их да постављају *личне циљеве* и *исходе учења* (Dryden i Vos 2004). Овакви односи оних који поучавају и оних који уче (универзитетских наставника и студената) поспешују њихову сарадњу у наставним активностима.

У овом теоријском контексту смо представили различите приступе у одређењу односа наставника и студената у систему савременог универзитетског образовања, из којих произлазе стручне квалификације (компетенције) наставника за остваривање квалитетне сарадње са студентима. Све поменуте квалификације је могуће груписати у неколико категорија: а) компетенције које *иницирају сарадњу*: комуникација, интеракција, иницијативност, расположење за сарадњу...; б) компетенције које *иницирају развој* оних који уче: способност подстицања интересовања студената и њихове мотивације за рад, развијање способности студената да управљају процесом учења и да развијају сопствену индивидуалност (потенцијале), способност студената да утврде личне циљеве и исходе учења у односу на поменуту индивидуалност, испољавање расположења за учење, развијање и неговање пажње...; в) компетенције које *иницирају обострано поштовање* у наставном процесу: искреност, узајамно поштовање, осећај међузависности.

Намеће се питање да ли студенти препознају ове компетенције као предуслове њихове квалитетне сарадње са наставницима. До одговора на ово питање ћемо покушати да дођемо на основу резултата спроведеног истраживања. Ово истраживање има прелиминарни карактер и представља полазну основу за даље и свеобухватније трагање за компетенцијама универзитетских наставника које одређују квалитет постигнућа студената у наставном процесу.

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ

Циљ истраживања:

Утврдити како студенти одређују квалитет њихове сарадње са наставницима, у контексту односа студент – универзитетски наставник, затим у контексту организације наставних активности.

Задачи истраживања:

1. Испитати ставове студената о претпоставкама њихове квалитетне сарадње са универзитетским наставницима;
2. Утврдити које професионалне компетенције студенти препознају код својих универзитетских наставника, којима се поспешује њихова сарадња и одређује квалитет наставних активности.

Методе и поступци истраживања:

У истраживању је примењена дескриптивна метода и поступак анализе садржаја. Са студентима је на тему сарадње студената са универзитетским наставницима организован рад у фокус-групи. Одговори студената су груписани у односу на постављене задатке истраживања.

Узорак истраживања:

Рад је организован у једној фокус-групи, са 14 студената. Испитани су студенти треће године Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, у Јагодини, на смеру Васпитач у домовима.

Место и време истраживања:

Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, Јагодина, новембар 2014. године.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

Претпоставке квалитетне сарадње студената са универзитетским наставницима

Студенти су имали задатак да размотре могућности њихове сарадње са универзитетским наставницима, тако што ће „излистати“ претпоставке које одређују квалитет ове сарадње. Ставови студената су груписани у неколико категорија:

1. комуникација студент – универзитетски наставник,
2. атмосфера на часу и
3. понашање наставника на часу.

У Табели 1 су представљени ставови студената по утврђеним категоријама.

Табела 1: *Претпоставке које одређују квалитет сарадње студената са универзитетским наставницима*

Категорије претпоставки	Ставови студената
<i>Комуникација</i> студент – универзитетски наставник	<p>*ефикасна комуникација, тј. благовремено одговарање професора на постављена питања или недоумице студената;</p> <p>*узајамно договарање и поштовање утврђених правила у односима;</p> <p>*уредно одговарање наставника на питања студената (у писменом обраћању електронском поштом);</p> <p>*да студенти и наставници комуницирају и ван наставе (благовремено одговарање на писмена обраћања студентима);</p> <p>*благовремена и потпуна информисаност студената о захтевима и распореду активности.</p>
<i>Атмосфера</i> на часу	<p>*радна (позитивна) атмосфера у којој студенти слободно износе своје мишљење;</p> <p>*да професор успе да насмеје студенте на предавањима.</p>
<i>Понашање</i> наставника на часу	<p>*међусобно поштовање и уважавање мишљења студената и наставника, да је наставник спреман да саслуша студента;</p> <p>*природно понашање наставника;</p> <p>*спремност наставника да студентима објасни садржаје који су им нејасни.</p>

Студенти су јасно истакли шта очекују од својих наставника и у чему препознају квалитетну сарадњу са њима. У односу на утврђене категорије, *комуникација* заузима посебно место и према мишљењу студената она мора бити ефикасна, благовремена, заснована на узајамном договарању, поштовању утврђених правила и потпуној информисаности студената. Атмосфера на часу и понашање наставника су такође значајне категорије, којима се поспешује ова сарадња.

Професионалне компетенције које студенти прекознају код својих наставника, а којима се посматра њихова сарадња и одређује квалитет наставних активности

Следећи задатак студената је био да представе професионалне компетенције које препознају код својих наставника или би желели да их наставници испољавају. Ове компетенције су најчешће представљали као способности које највише цене код својих наставника. На основу одговора студената, оне су груписане у односу на *организацију наставе* и у односу на *начин ојхођења према студентима*.

Када је реч о *орјанизацији настави*, студенти цене следеће компетенције наставника:

- да је наставник спреман да истакне циљеве наставних активности, који ће студентима бити јасни;
- флексибилност наставника у односу на организацију наставних активности (планирање активности, избор метода и облика рада);
- заинтересованост наставника за рад у настави;
- јасна и занимљива предавања;
- прилагођавање наставних активности могућностима студената;
- прилагођавање наставних активности потребама студената;
- спремност наставника (његова оспособљеност) да подстиче све аспекте развоја студената;
- одговорност и организованост (да наставник на време извршава своје обавезе);
- способност наставника да оствари континуитет у реализацији наставних активности (да се наставни садржаји повезују);
- спремност наставника да повезује наставне садржаје са практичним активностима (представљање примера добре праксе);
- објективност наставника и јасни критеријуми у оцењивању.

Када је реч о *начину ојхођења према студентима*, утврђене су следеће способности, које студенти цене и препознају их као професионалне компетенције својих наставника:

- способност интеракције са студентима (подстицање студената на активност), спремност на компромис, сараднички однос са студентима);
- отвореност у комуникацији, искреност, узајамно поштовање;
- спремност наставника да помогне студенту, да се договори са студентима о организацији активности;
- уважавање мишљења студената, спремност да стрпљиво саслуша студента и када је одговор нетачан, спреман на полемику;
- коректан однос према студентима, узајамно поштовање и разумевање;
- посвећеност студентима, уважавање студената и њиховог мишљења;
- доследност у изнетим ставовима (наставник има свој и јасан став);
- да је наставник спреман да студентима поставља питања и на тај начин провери колико су студенти разумели наставне садржаје.

Када је реч о професионалним компетенцијама које студенти препознају код својих наставника, а којима се поспешује њихова сарадња и одређује квалитет наставних активности и њихових односа, одговори студената нам потврђују оправданост представљене хуманистичке стратегије наставе, коју

заговара Боритко, а која подразумева заједничко деловање наставника и оних које он поучава.

Имајући у виду констатацију да се у систему универзитетског образовања од студената очекује одговорност, самосталност и ефикасност у учењу (Мирков 2009), интересантни су одговори студената којима они процењују од чега зависи њихова иницијативност у наставном процесу. Они услове за њихову иницијативност у настави препознају у наставницима и у себи самима. Када је реч о наставницима, студенти пре свега истичу да иницијативност студената зависи од иницијативности самог наставника (јер иницијативност наставника подстиче иницијативу студената), који је спреман да прихвати иницијативу и предлоге студената, или бар да их размотри. Такође истичу да је значајна способност наставника да подстакне унутрашњу мотивацију студената, да створи атмосферу на часу у којој су студенти заинтересовани да учествују у активностима, да уче и напредују. Затим помињу и залагање наставника, његов однос према студентима и способност да своја знања пренесе студентима.

У односу на саме студенте, они услове за своју иницијативност у настави одређују нивоом личне аспирације, интересовањима за наставне садржаје, област или тему. На тај начин доводе у везу процес деловања наставника и процес ангажовања студената у настави. Ове процесе у теоријском контексту разматрамо као комплементарне, који имају развојно-узлазну линију (од преношења научних сазнања од наставника ка студентима, преко подстицања интересовања студената, до управљања процесом учења од стране самих студената, уз перманентно усмеравање од стране наставника).

ЗАКЉУЧАК

Савремена педагошка теорија конкретизује професионалне квалификације универзитетских наставника као њихове компетенције, којима се остварује квалитетна сарадња са студентима. Ова сарадња подразумева заједничко деловање наставника, који иницира, подстиче, усмерава студенте и припрема их за аутономно учење и управљање процесом учења.

Резултати нашег истраживања су потврдили да студенти препознају и јасно одређују претпоставке њихове квалитетне сарадње са наставницима, која доприноси остваривању бољих постигнућа студената у наставном процесу. Посебан значај придају комуникацији наставника и студената, за коју сматрају да мора бити ефикасна, благовремена, заснована на узајамном договарању, поштовању утврђених правила и потпуној информисаности студената.

Када је реч о организацији наставних активности, студенти су препознали и представили широк спектар професионалних квалификација наставника, које одређују квалитет њихове сарадње, од заинтересованости и спремности наставника за рад са студентима, његове одговорности, флексибилности и

организованости, до објективности и јасних критеријума у оцењивању. Начин опхођења наставника према студентима такође одређује квалитет њихове сарадње.

ЛИТЕРАТУРА

Боритко (2009): Николај Михајлович Боритко, Хуманистичка стратегија наставе, у: Комленовић, Ђ, Д. Малинић и С. Гашић-Павишић (уред.), *Квалитет и ефикасност наставе* (35–41), Београд: Институт за педагошка истраживања; Волгоград: Волгоградски државни педагошки универзитет.

Бранковић (2005): Драго Бранковић, Иновације у универзитетском предавању, у: Бранковић, Д. и сар, *Иновације у универзитетској настави* (21–46), Бања Лука: Филозофски факултет.

Гордон (2008): Томас Гордон, *Како бити успешан наставник*, Београд: Креативни центар.

Dryden & Vos (2004): Gordon Dryden & Jeannette Vos, *Revolucija u ucenju*, Beograd: Timgraf.

Копас-Вукашиновић и Максимовић (2010): Емина Копас-Вукашиновић и Јелена Максимовић, Интересовања студената педагогије за професионално ангажовање и истраживачки рад, *Настава и васпитање*, 59, 4, 587–602.

Копас-Вукашиновић (2011): Емина Копас-Вукашиновић, От традиционалног вишег образованија к современному: проблеми и дилемме. У М. А. Соловјеву (ред), *Психолого-педагогичке аспекте воспитатељног процеса в системе высшего образования, Материјали Међународној научно-практичкој конференцији* (102–111), Волгоград: Министарство селског хозяйства РФ, Департамент научно-технолошкој политики и образованија, ФГОУ ВПО Волгоградска ГСХА (Русија)

Kopas-Vukasinovic (2014): Emina Kopas-Vukasinovic, Student Initiative in the Classroom as a Prerequisite for the Development of University Education System, in: Karlovitz J. T. (edit), *Some Current Issues in Pedagogy* (37–50), Komarno: International Research Institute.

Мирков (2009): Снежана Мирков, Да ли су стратегије учења студената у складу са циљевима: корелациона анализа, у: Комленовић, Ђ, Д. Малинић и С. Гашић-Павишић (уред.), *Квалитет и ефикасност наставе* (256–268), Београд: Институт за педагошка истраживања; Волгоград: Волгоградски државни педагошки универзитет.

Станковић (2010): Дејан Станковић, Место компетенција у професионалном развоју наставника, у: Половина, Н. и Ј. Павловић (прир.), *Теорија и пракса професионалног развоја наставника* (63–84), Београд: Институт за педагошка истраживања.

Emina M. Kopas-Vukašinović
University of Kragujevac
Faculty of Pedagogical Sciences, Jagodina
Emilija N. Lazarević
Institute for Pedagogical Research, Belgrade

THE PRESUMPTIONS OF HIGH-QUALITY COLLABORATION BETWEEN STUDENTS AND UNIVERSITY PROFESSORS

Summary: This paper examines the presumptions of high-quality collaboration between students and university professors. The aim of the research was to establish how the students evaluate the quality of this collaboration in the context of the student – university professor relationship and further on in the context of organization of teaching activities. By using descriptive research method and the content analysis procedure, the opinions which were brought out by the students during the organized questioning in a focus group have been systemized. The results of this research confirm the fact that the students without a doubt recognize and determine the quality of university professors' work, and that their opinions are in concordance with the opinions of the renowned contemporary pedagogues.

Key words: the quality of collaboration between university professors and students, organization of teaching activities, students' accomplishments, managing the process of learning.